

blancs, *tinyats*, usada», Bna. 1437 (*BABL* xi, 151); i en Ibn Wáfíd («apolillar»), 195). *Tinyola* ['cuscuta paràsita del llí' S. xv, Ibn Wáfíd, 195]. *Tinyadura* [Busa-N.]. *Destinyar* (ed. *les cases de les abelles: detineare*», Busa-N.), i maestr. (supra). *Destinya?* Re-
tinyet.

¹ Que és el que deu voler dir Busa-N., quan juntament amb «*tinya* o arna: blatta, tineae» posa «*tinya*, dolor: *phthisis*». — ² «De vestimentis enim procedit *tinea*; de femina ---» la perversitat, diu la Vulgata (*Eccles.* xlii, 13 (16)), ço que el ms. bíblic cast. medieval n.º 6 tradueix per *tiñuela*, la Bíblia del rei James per *moth*, i la de Scio (vi, 266) per *polilla*. ³ Amb la qualitat d'injúria colloquial típica, en l'ambient medieval: «cobrençament ['principi'] és de baraya cant negun diu a l'altre: —Déus vos sal, en *Tinyós*», *Compil. Proverbis Arab.* (ed. Mettmann, § 385).

Tinyadura, tinyidories, V. tenyir Tinyol, V. tonya ²⁰
Tio, V. tia

TIÓ, forma prefixada del gr. *θειον* 'sofre', que entra en compostos i derivats químics. *Tiofè. Tiòlic. Tiònic. Tionil. Tionòlic. Tiosulfat. Tiosulfúric. Tiocol* ²⁵ [*DOrt.*], format amb la terminació de *guaiacol*, per mitjà del qual s'obté.

TIÓ, del ll. *tītio*, -ōnis, id. □ 1.ª *doc.*: Llull.

«Una fembra enamorà's de un clerge, e dix-li que volgués jaure ab ella, e --- no ho volc fer ---; la mala fembra accusà --- que la havia forçada --- e un parent de la --- fembra pres un *tió* de foc, mès-lo per la boca al clerge: --- morí; e --- los ossos --- faeren molts miracles ---», *Eximplis* (Ag., § 396, ii, 23). «—Per reposar-me yo la mare / què-y serà bo?— / --- / Dix la madrina: / —Yo us hi daré prest medicina / --- / —Tots temps me par tinc gran caliu / dins en lo cors / —Un bon *tibó*, que fos ben gros / fóra millor, / y apagaria la calor / d'aqueix caliu / --- / ans vos guarrà un bon... perpal / que giripiga», *Somni de Joan Joan*, v. 596.

En la tradició lexicogràfica des de Joan Esteve («*tió*: torris»), Busa-N., 1507 («*t.*: titio, cremium, torris») i OPou: «la llenya que lleven dels arbres --- los *tions* grossos: lignum», «llenya verda --- dreta o torta --- tronc o *tió*: titio; estelles ---; *tió* o tronc encès». D'ús general, i en la mateixa forma, en tot el territori de la llengua, des de Val. («*tibó* --- por palo a medio quemar», Escrig, 1851) fins als Alts Pirineus («*tió*ns del foc» Arcavell, and., 1936) i les Illes (eiv. «*tió*: leño» PzCabre; mall. JnRosselló, *Many.*, 43, i dades folkòriques en *AlcM*). Acc. especial notable és la mall. 'pal d'un molí de vent': «les hores de moltura --- d'un cap a l'altre, tot era un cruixit d'aspes i *tions*, i un espetec de veles, inflades o balderes, com entre una esquadra de vaixells», M. S. Oliver (*Ci. de Mall.*, 64.5).¹

En llatí *tītio*, -ōnis, reemplaça el més classic *torris* des de l'època cristiana (*Vulgata, Lactanci, St. Isidor, veg. Sofer*, 89), però segons una cita de Nònius ja figu-

ra en l'arcaic Varró, i no sembla ser constant la distinció de matís que preconitzen els humanistes entre els dos mots. En tot cas només *tītīōnem* s'ha mantingut en les llengües romàniques, i és general de totes.

DERIV.: *Tionada* («ictus tionionis» Busa-N.).

Atiar [c. 1390, Aversó, *Torc., atiya, atie*, 553, 705]; ll. vg. **ATTĪTIARE*, deriv. comú a totes les ll. romàniques: «tres infants --- Nabugadonosor --- manà scalfar un forn e --- metre dins --- devallà l'àngel de N. S. e entrà ab ells al forn --- e cremà los sirvents qui *atiaven* lo foc ---» 1451, Serra (*Gènesi*, 131); «*Atiar* los *tions*: irritare titiones», Busa-N.; «DE CUYNAR --- fer foc a la olla --- *atiar* la llenya: ligna igni admove, aptare; llavar o rentar la carn ---», OPou (*TbPa.*, 223). Fins avui general a tot el domini; car també, segons Escrig *atiar* és el mot corrent entre els val. no sols en el sentit de «*atiar* les llums del velons» i «*atizar* las pasiones» sinó també en l'altra acc. del cast. *atizar*; CROS vol distingir entre *atiar* «limpiar la mecha del candil, lámpara o belón, para que arda y despida bien la luz, V. *mocar*» i «*ationar*: añadir leña u otra materia combustible al fuego, mover la lumbre y soplarla ---» (1764, p. 266).

«Jo sento a mos companys, que a baix *atian* / als cans escortcollayres, que glapexen, / flayrant rastres y cans, ab dalè boja», Bertran i Bros (en els *Jocs Florals* de 1885, 64); «A la part alta del prat, tres fogueres *atiades* y remogudes pel servey, gitavan flames y fum», NOLLER (*Notes de c.*, 33). També és general en el sentit moral amb complement de persona o animal, per 'incitar, irritar'.

Així Verdager: «--- lo torb, muntat en ales de les Fúries / --- / udolan tots, com llops al fons de les boscuries / --- / Mes l'àngel, *atiant*-los: —Què feu? Desarelau-la / de son tronc feu-ne estelles, *tions* de son brancam: / com herba que l'Altíssim ha malehit, cremau-la / ---»; «donant-los per entrada son cràter fosc l'infern, / com reb la mola rústega lo blat de la tramuja, / hont los *atia* 'l llamp de l'anatema etern», *Atl.* ix, 27a; viii, 38d. «Fills d'una raça dretutera i forta, / que unia el seny amb l'ímpetu, / no renegueu de vostra sang --- / Siau qui sou; mes no *atiant* vells odís / de raça, ni amb emfàtiques / declamacions lloant tot lo que és vostre / fins les mateixes úlceres», Costa (*Horac.* xii, v. 80). Alguns han dit *atissar* en aquest sentit, forma condemnable, en part per castellanisme, en part per confusió personal entre els sinònims catalans *aquissar* i *atiar*. Són mers castellanismes (sobretot fronterers) *tisnar, tisnera, tisonar*.

Atiada. Atiador [Belv.]. «Águayta com hi abocan los pols ses nuvolades, / --- / s'arruan y espesseixen, al tro arremolinades, / de mon fuet de flama, que *atiadó* 'ls encén», *Atl.* vi, 28d. *Atiadura. Atiàre* o *tiaire* 'obrer del vidre enforador' (Manresa, Vimbodí). ³⁵ *Atiall* o *tiall* o *tiai. Atiament. Destiar. Estionar. Retió*.

¹ Segons el qual es diria *tizó* en un ample domini pirinenc, des del ross. i Ripoll fins a l'alta Ribagorçana. No sols no puc confirmar-ho sinó que crec que es pot desmentir en general (fora del Capcir); des de 1921 he hagut de passar moltes hores vora